

és töredék, hogy
távolság, kisbusz, messze út,
és hogy minden a legvégén olyannyira
egymásba fut.

Sebő Ferenc

ORBÁN OTTÓ ÉNEKEI

Orbán Ottó belelátott a kártyáimba. Bár ritkán találkoztunk, mindig magamon éreztem figyelő, biztató tekintetét.

A Táncház-mozgalom kezdetén, amikor a legkülönbélebb gyanúsítgatások és sanda támadások vettek körül bennünket, a következő verset adta, hogy a SÍPPAL-DOBBAL című klubkiadványunkban leközzölhessük:

ÖREG HEGEDŰSÖK TALÁLKOZÓJA (OLD FIDDLERS' PICNIC)

*ennek a zenének nem sok köze van Bachhoz és Mozarthoz
annál több köze van a füstös kocsmák faasztalaihoz
meg a szélhez mely lassú ügetésben halad a végtelen kukoricaföldeken
meg ilyesmikhez
és noha ezeknek a dolgoknak már közük van Bachhoz és Mozarthoz
a finnyás zenetudós elcsavarja a rádiót ha kocsmái zenét hall
mert a szamarak szerint a művészet fennkölt foglalatosság
a közönség szerint viszont ma egyszerűen vasárnap van
süti a nap és jó az idő
egész családok dőlnek a domboldal fűvébe
és nagyokat pukkannak a sörkonzervek
míg csizmájával tapogatva a lépcsőfokokat fölbotorkál a dobogóra Homérosz
és vak szemével az istenekre kacsintva így szól
ÉN EZTET ELŐSZÓ' KENTAKIBA' ÉNEKŐTEM*

Költészete ékes bizonyíték, hogy a jó költő játékos kezében a múlt cserepeiről is a jelen villog elő. Régi formákat felhasználó, énekelhető versei éppoly halálosan időszerűek, mint a többi. Színpadi tapasztalataim szerint ezek énekkel még erősebben hatnak, mint pusztá olvasáskor.

Legutóbbi találkozásunkkor már nagyon keveset beszélt. Faggatódzásunkat ezzel hátrította el: „*Ami fontos, azt úgyis leírom.*” Eltávoztával csak a szövegei maradtak az olvasókra és énekei az előadóra. Most már úgy kell legyen, ahogy a költőtárs, Szécsi Margit írta: „*Az én ígém a barátom szájában van – s felhangzik sokadmagunkért.*”

A HALLOD-E TE SÖTÉT ÁRNYÉK című vers elénekléséhez az eredeti népi dallamot vettem alapul, és a szájhagyományból tanult szabad átértelmezésben (a szöveg prozódiai útmutatásait követve) szoktam énekelni. Hangszerelése nem hagyományos vonós együttesre, hanem pengetős hangszerekre készült. Ebben a formában a Sebő Együttes REJTELMEK című CD-jének (GCD 024) 7. számaként hallható. Az itt közölt dallamváz a népi variánsokból leszűrt szubsztancia.

A vers dallamutalásában eredetileg „csángó” népdal szerepelt. Ezt, miután személyes beszélgetésben tisztáztuk, hogy melyik dallamról van szó, Orbán Ottó engedélyével „erdélyi”-re javítottam, mivel a szóban forgó dallam változatai nem Moldvából, hanem az erdélyi Mezőségből ismeretesek (Buza, Feketelak, Vajdakamarás). A dallam műzenei eredetű, stílusa szerint az új keletű kis ambitusú dallamok körének plagális csoportjába tartozik. A 16-os szótagszámú sorok aszimmetrikus lüktetésű ritmusa a mezőségi „Lassú” (másképp: „Akasztós”, „Cigánytánc”) nevű páros tánc metrumát idézi, melyet asztali énekléskor is követnek. Vajdakamaráson „hajnalozó” táncdalnak ismerik. Mezőségen még ma is általános az az archaikus szokás, hogy az egyes szövegsorokat „kettőztetve”, azaz párosával ismételve éneklik. Ha az elsővel azonos dallamú második sort nem éneklik, háromsoros variánsok jönnek létre. A dallamhoz kapcsolódó szövegek népies irodalmi eredetet mutatnak:

1. *„Hallod-e te szelídecske, leány vagy-e, vagy menyecske.
Nem vagyok én szelídecske, sem leány, de sem menyecske,
Mert én kerti virág vagyok, a harmatért majd meghalok.*

*Ha te virág vagy a kertbe, én meg harmat vagyok benne,
Este a virágra szállok, reggelig rajta úszkállok.
Este a virágra szállok, reggelig rajta úszkállok.”*

(Kallós: BALLADÁK KÖNYVE.
Bukarest, 1971. 229. sz.)

2. *„Hajtsd ki rózsám az ökröket, legeltesd meg szegényeket,
Hajtsd ki rózsám az ökröket, legeltesd meg szegényeket.
Tilalmasba ne hajtsd őket, mert elveszik a szűrödöt,
Tilalmasba ne hajtsd őket, mert elveszik a szűrödöt.*

*Ha elveszik a szűrödöt, mivel takarsz bé engemet,
Ha elveszik a szűrödöt, mivel takarsz bé engemet?
Van nekem egy cifra bundám, avval takarlak bé, rózsám,
Van nekem egy cifra bundám, avval takarlak bé, rózsám.*

3. *Táblás ablak az utcára, nap süt üvegtáblájára,
Táblás ablak az utcára, nap süt üvegtáblájára,
Alatta szép kiskert virul, jó szag terjed virágirúl,
Alatta szép kiskert virul, jó szag terjed virágirúl.”*

(Jagamas: ROMÁNIAI MAGYAR NÉPDALOK.
Bukarest, 1974. 1. sz.)

E feketelaki szövegváltozatok forrásai:

1. Moldován Gergely: ALSÓFEHÉR VÁRMEGYE MONOGRÁFIÁJA. I. Nagyenyed, 1889. 655.

2. Erdélyi I. 94.

3. Szakál Lajos (1816–1875) népies költő (jogász, Békés megyei főjegyző) SZEGÉNY LEGÉNY című verséből folklorizálódott: „Kettős ablak az utcára, / Nap süt üvegtáblájára. / Alatta szép kis kert virul. / Jó szag terjed virágirul.”

Orbán Ottó

HALLOD-E TE SÖTÉT ÁRNYÉK

Változat egy erdélyi népdalra

Feld. Sebő Ferenc

1. Hallod-e, te sötét árnyék, ember vagy-e vagy csak árnykép.
 Nem vagyok én sötét árnyék, sem ember, sem pusztá árnykép,
 Égi boltban kabát vagyok, rézgombjaim a csillagok,
 Égi boltban kabát vagyok, rézgombjaim a csillagok.

1. *Hallod-e, te sötét árnyék, ember vagy-e vagy csak árnykép.
 Nem vagyok én sötét árnyék, sem ember, sem pusztá árnykép,
 Égi boltban kabát vagyok, rézgombjaim a csillagok,
 Égi boltban kabát vagyok, rézgombjaim a csillagok.*
2. *Ha te vagy az ég kabátja, én vagyok az, aki váltja.
 Én vagyok az, aki vakon bámuloz ki az ablakon.
 Hívlak, Isten, nyújtsd a karod, mikor szemem eltakarod.
 Hívlak, ha vagy, nyújtsd a karod, legyen úgy, ahogy akarod.*
3. *Nyisd meg nekem a dombtetőt, a dombtetőn a temetőt.
 A dombtetőn a temetőt, adj odáig menni erőt.
 Hadd készítsék ott heverőt, hadd feküdjem le a sárba.
 Hadd feküdjem le a sárba, ahogy kulcs talál a zárba.*
4. *Búcsúznék már, de nem könnyű, szakad szememből a könnyű.
 Ősz szakállal mennydörögve gyöngyöt szór az ég a rögre.
 Szakad az eső a földre, fehér szemfedővel főd be.
 Szakad az eső a földre, belemosódom a ködbe.*